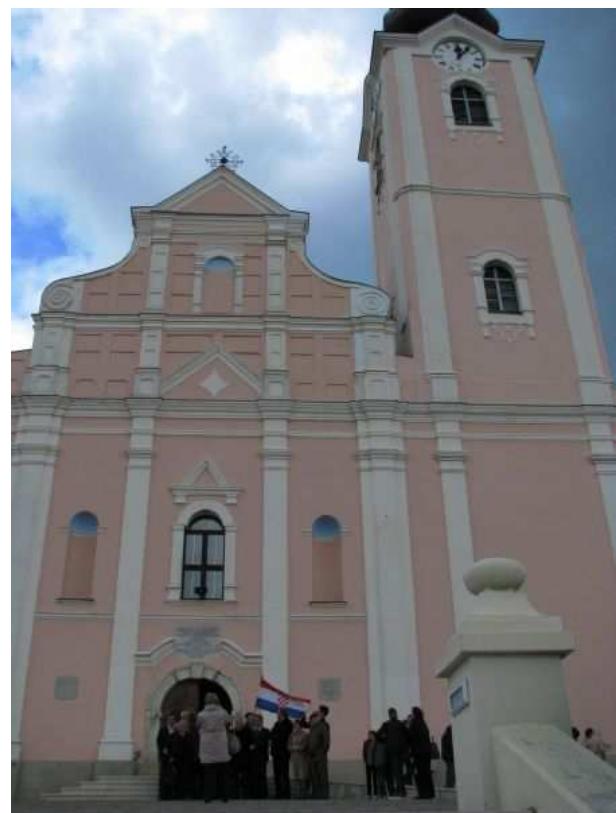
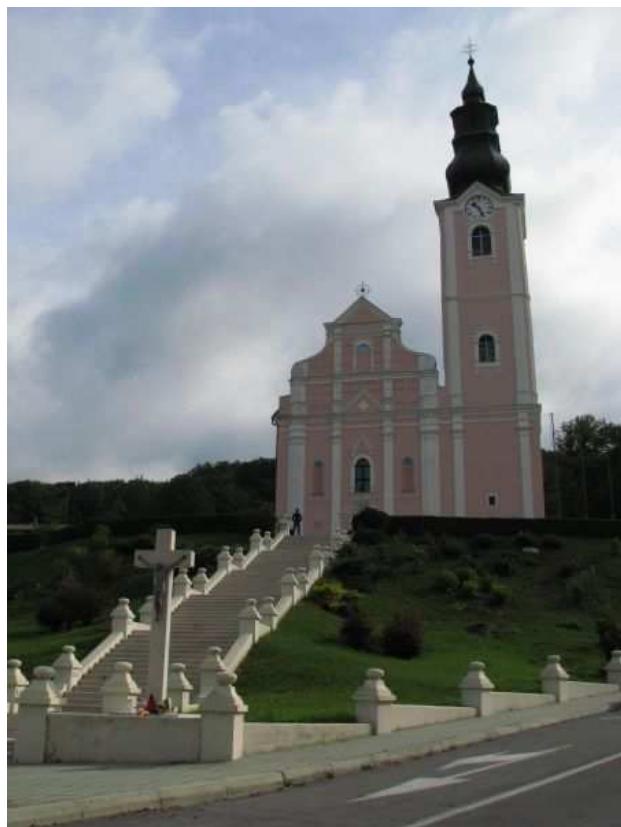

Reportaža

TEKST I SLIKE: Damir Borovčak

HRVATSKI SABORE – VRATI NAM ŠPANOVICU!

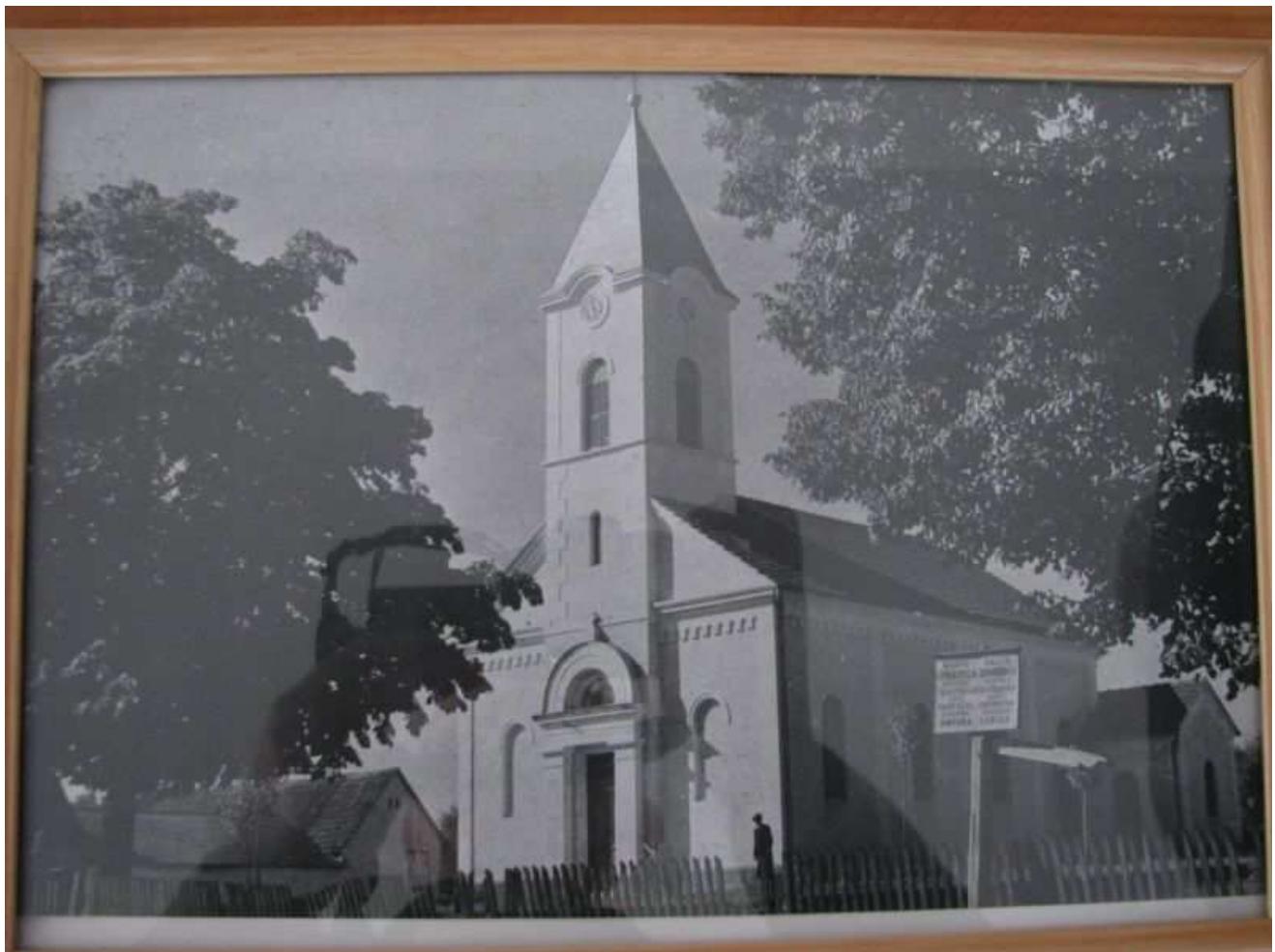

Pozivom Zavičajne zajednice Španovčana u nedjelju 9. listopada u prepunoj župnoj crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije u Pakracu služena je sveta misa za sve žrtve Španovice stradale u zločinu počinjenom u listopadu 1942. godine. U nagovoru župnik vlč. Matija Juraković pozdravio je nazočne potomke i preživjele Španovčane te hodočasnike Hrvatskog žrtvoslovnog društva iz Zagreba. Misu je izravno prenosio 1. program Hrvatskog radija u režiji voditeljice Tanje Baran.

Španovica je mjesto velike hrvatske tragedije i stradanja. Selo je bilo naseljeno Hrvatima već od 1864., a prije Drugog svjetskog rata imalo je oko dvije i pol tisuće stanovnika. U napadu srbopartizana 5. na 6. listopada 1942. zaklana su i ubijena 142 Španovčana, zapaljeno je 227 kuća i selo je do temelja uništeno. Mnogi mještani završili su u masovnoj grobnici, a ostali prisilno raseljeni. Nakon 1945. srbokomunisti su zabranili povratak preživjelim Hrvatima. U selo su se naselili i prisvojili ga Srbi, koji su ga 1942. i palili. Crkva Sv. Duha u Španovici ostala je čitava u napadu 6. listopada 1942. godine. Zapaljena je tek dva tjedna nakon tog napada. Izgorjelo je sve osim zidova koji su ostali sve do 1945. godine. Nakon rata zidovi crkve minirani su sa 75 kg dinamita, a cigla je ugrađivana u staje i svinjce novih srpskih kolonijalista. Selo je razoren poslije rata, preživjeli stanovnici su raseljeni, sva zemlja konfiscirana. Cilj je bio uništiti svaki trag i spomen na partizanski zločin i etničko čišćenje koje je ondje provedeno, zabilježio je u knjizi *Španovački rodoslov* (Požega, 2006.) prognani Španovčanin Zvonimir Erjavec. Ta nepravda traje sve do danas – preživjeli Španovčani i njihovi potomci ni u hrvatskoj državi nisu dobili povrat svoga vlasništva.

Poslije mise Španovčani i hodočasnici krenuli su u Španovicu položiti vijence. Na tom putu hodočasnici Hrvatskog žrtvoslovnog društva na kratko su se zaustavili u Kusonjama.

Poznat je slučaj 20 branitelja koji su zvјerski pogubljeni u akciji oslobođanja Kusonja kraj Pakraca, u rujnu 1991. godine. U veljači 1992. ekshumirani su iz masovne grobnice Rakov Potok s još 23 civilne žrtve Kusonja. Zorica Posarić, predsjednica *Udruge obitelji poginulih branitelja Domovinskog rata 1991. u Kusonjama* jednom je izjavila: »Zvјerski masakr naših sinova koji su u rujnu 1991. počinili četnici s područja zapadne Slavonije, svakako je jedan od najvećih i najtežih zločina počinjen nad braniteljima u čitavoj kronologiji Domovinskog rata. To se ne smije zaboraviti ni stoga što je riječ o prvoj oslobodilačkoj akciji na tom području. U četničkoj zasjedi 8. rujna 1991. pogubljeno je 20 branitelja od kojih su 18 Bjelovarčani, a njihova okrutno izmasakrirana tijela ekshumirana su 29. siječnja 1992.«. Drugu obljetnicu pogubljenja 8. rujna 1993., roditelji žrtava željeli su obilježiti na mjestu stradavanja svojih sinova u tada već oslobođenim Kusonjama. Došli su puni boli i tuge, s cvijećem i svijećama. No četnici su im u Kusonjama podmetnuli minu, pa su u eksploziji na komemoraciji smrtno stradale još tri osobe, a više ih je ranjeno. Majka Zorica Posarić teško je ranjena u noge i od tada je u invalidskim kolicima. Danas se u Kusonjama nalazi kapela Male Gospe, koja je izgrađena zahvaljujući upravo Zorici Posarić i majkama poginulih branitelja. Izgradnjom crkve odana je počast sinovima tužnih i ranjenih majki na mjestu gdje je počinjen dvostruki podli četnički zločin.

Desetak kilometara poslije Kusonja nalazi se Španovica. U sredini sela zvonik i stari temelji nekadašnje crkve Sv. Duha. Pored toga samo obnovljeni dom, uređena okolica doma i groblje. Tu se okupljaju prognani Španovčani i njihovi potomci. Oglasilo se zvono i procesija kreće na groblje povrh Španovice.

Na groblju, koje je također uništeno i razoreno, uz rijetke preostale pojedinačne grobove, zajednička grobnica sa 142 Španovčana. Na groblju velebni spomenik koji su podignuli protjerani Španovčani u znak sjećanja na 398 stradalih žrtava od 1939. do 1949. godine.

Na masovnu grobnicu i pod spomenik polažu se vijenci i pale svijeće. Predsjednik Zavičajne zajednice Španovčana Boris Pleša u govoru ističe žalosnu činjenicu kako se nitko nikada iz hrvatske državne vlasti nije došao pokloniti žrtvama Španovice. I to je još jedan bolan dokaz kako se uporno zanemaruju hrvatske žrtve, odnosno kako sve žrtve nemaju isti kriterij povijesnog prisjećanja i poštovanja.

Potom je govorio gradonačelnik Pakraca Davor Huška, zatim zamjenik požeško-slavonskog župana Ferdinand Troha te predsjednik Hrvatskog žrtvoslovnog društva prof. Zvonimir Šeparović i napisljetku kroničar Španovice Zvonimir Erjavec koji živi u Kanadi.

U obnavljenom Vatrogasnem domu može se razgledati stalni postav fotografija kako je Španovica nekoć živjela i izgledala. Zavičajna zajednica Španovčana iz Pakraca prikuplja i

objavljuje povjesnu građu o Španovici te vodi brigu o oživljavanju područja sela s ciljem vraćanja njegovih obilježja, a prije svega uređenja groblja i crkve. Zajednica potiče postupak za povrat konfiscirane imovine i povratak Španovčana i njihovih potomaka na svoja ognjišta.

Jedna od osnovnih zadaća je povrat oduzete imovine i demantiranje nametnutih komunističkih neistina o Španovčanima. No to je bez podrške hrvatskih vlasti vrlo mukotrpno. Stoga usred sela, na nekadašnjoj općinskoj zgradbi, na novoimenovanom Trgu žrtava hrvatskih komunista i srbočetnika, stoji natpis: HRVATSKI SABORE – VRATI NAM ŠPANOVICU!

Svaka bi hrvatska vlast trebala imati minimum poštovanja i pristojnosti prema povijesnoj istini i komunističkim zločinima te omogućiti vraćanje otete zemlje njenim pravim vlasnicima. Tome ne bi trebale biti prepreka nikakve birokratske smicalice ili pokušaji izgovora o nemogućim provedbama – vratiti vlasništvo opljačkanim vlasnicima i nasljednicima. Prognanici iz vremena 1941. -1945. iz Boričevca, Zrina, Španovice i drugih mjesta već 20 godina u hrvatskoj državi čekaju pravdu povrata svojih uništenih i otetih ognjišta iz zločinačkih srkokomunističkih vremena. Ljuti gorka činjenica da hrvatska vlast uporno ignorira zahtjeve i produbljuje patnje Hrvata iz vremena partizansko-komunističkih tiranija.

Desetak kilometara od Španovice, okruženo šumama, nalazi se Bučje. Nakon tzv. oslobođenja Pakracia 13. rujna 1944. ondje je bio partizanski logor. U Bučju su se od jeseni 1944. provodila prijeka suđenja i smaknuća strijeljanjem i vješanjem uglednih Pakračana. U selu postoje neobilježeni grobovi Hrvata iz toga komunističkog doba. Godine 1991. tragična hrvatska povijest samo se ponovila i nastavila. Ondje je bio vojni centar tzv. *SAO krajine zapad*. Logor je bio osnovan već prije samog početka oružanih sukoba, a nalazio se u gospodarskim zgradama, kamo su poslije dopremani hrvatski zatočenici iz okolnih mjesta.

Bučje je tako postalo poznato po zloglasnom srbočetničkom logoru, kroz koji je prošlo oko 300 hrvatskih branitelja i civila. Negdje u tim šumama vjerojatno se nalaze još neotkrivene grobnice, a vjerojatno i ostaci dr. Ivana Šretera. Jedan liječnik koji je također bio zatočenik logora svjedoči da ga je upravo ondje vidio pri ispitivanju 29. kolovoza 1991. godine. Ni 20 godina nakon mučenja nije razriješena sudska nestalih preko stotinu logoraša, pa ni mirotvorca iz tih vremena dr. Šretera. Na žalost ni zločinci nisu odgovarali. Ali kuće, kako one u Kusonjama i Španovici, tako i one u Bućju obnovljene su novcem iz hrvatske državne riznice.

Hodočasnici Hrvatskog žrtvoslovnog društva iz Zagreba u Bučju su položili vijenac i zapalili svijeće kod spomenika. Vidjeli smo da se ovdje gradi nova zavjetna kapelica, no uočili smo i pokušaj rušenja križa povrh spomenika. Jaki željezni profil križa izdržao je, ali je ostao savinut. Kome smeta križ stradalim Hrvatima u logoru Bučje? To nažalost nije teško zaključiti.

